

Комарніцький О. Б.

*академік НАНВО України, доктор історичних наук,
професор кафедри історії України Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка*

**Основні характеристика викладацького і студентського складу
Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту у роки
горбачовської перебудови**

Перебудова, що розпочалася у середині 80-х рр., стала новим періодом. Глибока криза в економічній, політичній, ідеологічній та соціальній сферах країни була наслідком кризи у КПРС і її керівництва в цілому. Вихід з цього стану розглядався як нагальна потреба часу. Країна потребувала серйозних зрушень, прискорення науково-технічного прогресу, форсованого соціально-економічного розвитку.

Значні зміни сталися у вищій освіті, зокрема, у роботі закладів вищої освіти Хмельниччини. У середині 80-х рр. вищу аграрну освіту у регіоні надавав Кам'янець-Подільський державний сільськогосподарський інститут (СГІ). У 1986 р. тут трудилися 294 викладачі, у т.ч. 9 докторів наук, професорів і 139 кандидатів наук, доцентів [1, арк. 24], у 1987 р. – відповідно 294, 11, 145 [2, арк. 1зв.], у 1988 р. – 306, 9, 144 [3, арк. 2зв.], у 1989 р. – 326, 9 і 155 [4, арк. 2зв.], у 1990 р. – 342, 8 і 157 [5, арк. 1зв.]. Ректор цього вишу М. Самокиш самокритично оцінив його кадровий склад. У 1990 р. на одному із засідань вченої ради він звернув увагу на те, що на 27 кафедрах не було жодного доктора наук. 13 кафедр були малочисельними (5-7 осіб). Стримувалася кадрова політика, внаслідок чого середній вік докторів наук становив 61 рік, доцентів – 51, старших викладачів – 48, асистентів – 38. Такі виші, на думку ректора, не мали права функціонувати [6, арк. 120]. В інституті тоді плідно працювали професори О. Алексеєва, В. Блажевський, Л. Горєв, І. Гриценко, М. Макрушин, І. Назаренко, В. Оліневич, М. Перепечко,

Г. Ройченко, І. Садиков, В. Ступаков, В. Суботін, Ф. Топольний, М. Тягни-Рядно, О. Хоменко, М. Цехмістренко, В. Яблонський; доценти С. Бахарєва, С. Бацей, В. Бігунець, В. Букшій, В. Бескровна, С. Бугаєнка, І. Болгар, Є. Головатий, О. Гончарова, М. Гладішко, Н. Головатюк, Б. Григорович, В. Гурмаза, В. Гулай, М. Дем'янчук, А. Дорошенко, Д. Драчук, В. Дяченко, Е. Ермантраут, В. Заблоцький, І. Захарчук, Р. Зацерковний, С. Іванєвський, М. Ігнат'єв, М. Іжик, М. Кадура, Д. Калашнік, Р. Карастоянова, В. Кімаківський, О. Ковальов, С. Ковальчук, Є. Кузовєнкова, В. Левинець, Є. Левданський, О. Луценко, С. Махаринець, В. Мельник, С. Олефіренко, Ю. Очеретенко, О. Пендюр, М. Полумискова, Л. Роговик, С. Слободян, М. Сотницький, В. Старостка, Є. Сороковський, В. Тонкочєєв, М. Трояновський, П. Філіпчук, Р. Черненко, Г. Шатківська, С. Швайка, А. Шиман, Д. Шмельов, Д. Шиман, А. Якименко, Р. Якименко та ін. [7, с. 89-91].

З 1 вересня 1987 р. у вишах перейшли на нове положення про порядок заміщення посад. Всі посади заміщалися методом конкурсу. Про проведення конкурсу оголошувалося у пресі. Претенденти подавали відповідні документи: заяву, список опублікованих праць за останніх 5 років, довідку про підвищення кваліфікації [8, арк. 21]. Викладачі спеціальних дисциплін обиралися за конкурсом на вчених радах факультетів, а завідувачі кафедр, професори та викладачі суспільних дисциплін – на вченій раді інституту. Конкурс оголошувався через кожних п'ять років [7, с. 103].

Перебудовчі процеси, зокрема, запровадження принципу виборів на альтернативній основі на демократичних засадах проникли і в середовище вишів. Так, у 1988 р. на одному із засідань вченої ради ректора М. Самокиш підняв питання про доцільність проведення демократичних виборів деканів і завідувачів кафедр на альтернативній основі [9, арк. 35]. Викладачі періодично підвищували свою кваліфікацію. 23 грудня 1988 р. вийшла постанова Міністерства вищої і середньо-спеціальної освіти УРСР «Про затвердження типового положення про навчальні заклади в системі підвищення кваліфікації і перепідготовки керівних працівників і спеціалістів

народного господарства». У СГІ для цих потреб функціонував факультет підвищення кваліфікації. У 1988-1989 н.р. через нього пройшли 29 науково-педагогічні працівники. Більш ефективним було тривале стажування на виробництві. У тому році таке стажування проходили лише три особи. Зокрема, В. Д. Слободян понад рік пропрацював бухгалтером в колгоспі [10, арк. 172]. У серпні 1989 р. ректор вперше порушив питання про можливість стажування за кордоном. Водночас, суттєвою перешкодою у цьому було незнання викладачами іноземної мови. Тому він далекоглядно поставив перед молоддю завдання вивчати ці мови, «інакше нам ходу не буде» [10, арк. 175].

У вишах одним із пріоритетних було питання комплектування студентських рядів. Відповідна робота проводилася відповідно до розроблених планів з питань підготовки і проведення прийому студентів. Колективи вишів постійно проводили агітаційно-профорієнтаційну роботу серед випускників середніх шкіл, технікумів і СПТУ, а також передовиків сільськогосподарського виробництва. Приймальні комісії розробляли і надсилали умови прийому у різні установи Хмельницької, Івано-Франківської, Тернопільської і Чернівецької областей. Такі ж оголошення друкувалися і в газетах цих регіонів.

Приймальна комісія підбирала штат викладачів, які упродовж двох тижнів працювали з абітурієнтами на підготовчих курсах. Для абітурієнтів на час вступної кампанії працювала студентська їдальня, роздаткові пункти харчування, були виділені місця в гуртожитку, для тих, хто його потребував [10, арк. 178].

Керівництво вишу постійно вдосконалювало методика цільового прийому молоді на навчання. Наприкінці 1980-х рр. цільова підготовка спеціалістів передбачала договірну систему між інститутом і господарством, підготовку курсових і дипломних робіт на замовлення господарства, проходження практики в господарствах. Інститут забезпечував навчання спеціалістів з врахуванням спеціалізації господарств, які їх направляли на

навчання [11, с. 30]. Перевага при вступі надавалася абітурієнтам з північних районів Хмельниччини, де особливо гостро відчувався дефіцит кадрів [11, с. 39]. У 1988 р. Хмельницький обласний комітет КПУ, Хмельницьке обласне відділення філософського товариства СРСР та кафедра марксистсько-ленінської філософії СГІ провели в інституті республіканську науково-практичну конференцію, присвячену закріпленню молоді на селі, зокрема, молодих спеціалістів [7, с. 104].

У Кам'янець-Подільському СГІ щорічний набір становив 525 осіб. У 1986 р. на ці місця подано 1031 заяву. З них: демобілізовані з лав армії – 65, медалісти, відмінники СПТУ і технікумів – 48, комуністи – 27, робітники – 103, селяни – 382, службовці – 40. За статтю переважали чоловіки (369 осіб). Жінок було 156. Жителів сільської місцевості налічувалося 497 осіб. План цільового прийому становив 425 (натомість було прийнято 483 особи), у 1987 р. – відповідно 415 і 418 [8, арк. 17; 12, арк. 12; 13, арк. 2]. Більш детальніше дані про прийом студентів подано у додатку А.

Додаток А

Дані про прийом студентів у СГІ у 1987-1990 рр.

[3, арк. 2зв.; 4, арк. 2зв.; 5, арк. 1зв.; 8, арк. 30; 9, арк. 40]

Роки	Загальна кількість заяв	Зараховано на I курс	З них закінчили			Робітників	колгоспників	службовців	Мали стаж роботи 2 роки і більше
			середню школу	технікуми та інші середні спеціальні навчальні заклади	ПТУ				
1987	891	525	425	65	35	*	*	*	*
1988	814	527	428	71	28	112	343	72	155
1989	1005	507	403	77	27	*	*	*	140
1990	1250	525	393	91	41	*	*	*	240

*Даних не виявлено

Дані таблиці показують, що з кожним роком зменшувалася кількість абітурієнтів, які закінчили середні школи і, натомість, зростала кількість тих, хто отримав середню спеціальну освіту. Все ж перші з них упродовж 1987-1990 рр. становили абсолютну більшість. Крім того, збільшувалася чисельність тих абітурієнтів, які мали певний виробничий досвід. Що стосується прийому абітури на заочну форму навчання, то тут значну більшість становили особи із середньою спеціальною освітою. У 1987 р. подали заяви 1164 абітурієнти, з яких зарахували 500: з них закінчили середню школу 97 осіб, технікуми та інші середні спеціальні навчальні заклади – 389, ПТУ – 14 [2, арк. 2зв.]; у 1988 р. – відповідно 915, 526, 101, 401, 24 [3, арк. 4зв.]; у 1990 р. – 700, 457, 111, 305, 41. [5, арк. 2зв.].

У СГІ на 1 вересня 1985 р. на стаціонарі студіювали 2126 студентів, у т.ч. 843 жінки, у 1986 р. – відповідно 2155 і 792 [13, арк. 5]. На 1 жовтня 1987 р. на стаціонарі у виші було 2284 студенти, у т.ч. 748 жінок [2, арк. 1], на заочній формі – відповідно 3100 і 1060 [2, арк. 2]; на 1 жовтня 1988 р. – 2391 і 645; 3041 і 1087 [3, арк. 2, 4], у 1989 р. – відповідно 2618 і 667; 2943 і 1038 [4, арк. 2, 3], у 1990 р. – 2595 і 643; 2867 і 1044 [5, арк. 1, 2-2зв.].

Таким чином, у середині 80-х – напочатку 90-х рр. кількісно і якісно зростав, хоч і повільно, викладацький склад. Почали впроваджувати більш демократичні принципи заміщення посад деканів і завідувачів кафедр, професорів, доцентів, старших викладачів, асистентів методом конкурсу. Викладачів зобов'язували періодично підвищувати свою кваліфікацію, частина з яких проходила стажування за кордоном. Поступово зростав контингент студентів, насамперед, завдяки якісній профорієнтаційній роботі, вдосконаленню методики цільового прийому молоді на навчання. З кожним роком зменшувалася кількість абітурієнтів, які закінчили середні школи і, натомість, зростала кількість тих, хто отримав середню спеціальну освіту. Крім того, збільшувалася чисельність тих абітурієнтів, які мали певний

виробничий досвід. Проведення профорієнтаційної роботи дало позитивні наслідки: з кожним роком у виші поліпшувався контингент студентів.

Перелік використаних джерел:

1. Державний архів (далі – Держархів) Хмельницької області. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 68.
2. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 91.
3. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 174.
4. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 256.
5. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 359.
6. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 356.
7. Бахмат М., Алещенко М. Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський, 2005. 264 с.
8. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 88.
9. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 172.
10. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 253.
11. Тихонов Н. М. От целевых приёмов к целевой подготовке специалистов сельского хозяйства // Развитие социальной сферы общества в условиях совершенствования социализма: тезисы докл. конф. Каменец-Подольский, 1988. С. 30.
12. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 4.
13. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 7.